

תקלד

הלכות ברכת המזון קפח-קפט

סתירה כל שהוא לא עשה כבר דבר הסותר לזה וה"ה במוצאי שבת לראש חודש כשמוכיר של שבת לא עשה עדיין דבר הסותר לזה ואח"כ כשמוכיר של ראש חודש האמת הוא שהוא מוכיר).

יש אומרים^{קכ} שאעפ"כ זו סתירה היא ולכן מוכיר של ראש חודש שהיא חובה לדברי הכל ולא של שבת שהיא מחלוקת אבל במוצאי שבת של חנוכה ופורים מוכיר של שבת ולא של חנוכה ופורים לפי שכל יום שאין בו קרבן מוסף אין הוכרתו חובה בברכת המזון כמ"ש סי' תרפ"ב (עין לעיל סי'נד^{קכ}) ותרצ"ה והעיקר כסברא הראשונה^{קכ}.

ואם משחשיבה לא אבל כוית פת לדברי הכל מוכיר שבת לבד^{קכ} כל שלא התפלל ערבית. ואם הברלי על שולחנו דינו כהתפלל ערבית ושוב אינו מוכיר של שבת בברכת המזון ואם אמר המכריז בין קודש להול בלבד בלא כוס כמ"ש בסו' רצ"ט^{קכ} יש להסתפק (ולפי מ"ש כאן אין כאן ספק דלא גרע מהוכרת ראש חודש) אם דינו כהתפלל ערבית^{קכ} ולפיכך שב ואל תעשה ערף שהרי יש אומרים שלעולם אינו מוכיר של שבת אחר שיצא היום:

קפמ נוסח ברכה רביעית ודיניה וכו' ה' סעיפים:

א ברכה רביעית פותחת בברוך* שאינה כסמוכה להכרתה^ה לפי שאינה מכלל ברכת המזון אלא אח"כ ניתוספה^ה כשנתנו הרוגי ביתר לקבורה תקנו ברכת הטוב והמטיב הטוב שלא הסיריו והמטיב שניתנו לקבורה^ה וקבעוה בברכת המזון שכולה הודאה^ה וסמכוה אצל בונה ירושלים לפי שכשנחרבה ביתר נגרעה קרן ישראל ואין עתידה לחזור עד שיבא בן דוד.

וצריך לומר בה ג' מלכויות אחת שלה ושתיים כשכיל ברכת הארץ וכונה ירושלים שלא הוכיר בהן מלכות ואע"פ שהן סמוכות לברכת הון שיש בה מלכות מ"מ כיון שהוכיר מלכות בית דוד בבונה ירושלים אין דרך ארץ שלא יזכיר ג"כ מלכות שמים בה אלא שלא רצו להזכיר מלכות שמים אצל מלכות בית דוד^ה לכך תקנו להזכיר כנגדה מלכות בהטוב והמטיב ואגב שתקינו מלכות כנגד בונה ירושלים תיקנו גם כן כנגד ברכת הארץ^ה ואלו הן ג' מלכות מלך העולם אבינו מלכנו המלך המטיב^ה.

ובמדרש^ה אמרו שצריך לומר בה ג' המטות וג' גמולות ואלו הן ג' המטות הטוב א' והמטיב

קכג של"ה שם בשם נדה"ש מלוכלך. ח"א ס"ק יח. סי' תיט. א"ה א"ה רבה שם.

קכד ברפ"ט ראשון נשתבש כאן ציון המעופים (ס"ד שברפ"ט שלטו נמנן; יב, וגם כאן נמנן; ס"ב). וראה לעיל שם תש"ג.

קכז ראה ס' השמות תש"ד ע' 40, ואג"ק ח"ד ע' נג, דהיינו אפילו בסמכות יו"ט שהל מניח שבת, כשפורס מפה ומקדש, ואמרים תחלה רצה (לשבת שהתחיל זה עתה) ואח"כ יעלה ויבא (ליו"ט שכבר חלף).

קכח ע"י סי' וטא בהג"ה סי' יב, ובמ"א ס"ק טו, ובסי' תיט.

קכו סעיף טו.

קכז ח"א סוף סי' רטג.

סימן קפט

- א ברכות נו, ב.
- ב ע' לעיל סי' מז ס"ה וש"נ.
- ג רש"י שם ר"ה המובן תוס' שם ר"ה המובן. מור. מ"ז ס"ק א.
- ד ברכות נו, ב.
- ה ר"ש ברכות פ"ז סי' כב.
- ו רא"ש שם בשם הירושלמי.
- ז כדלעיל סי' קפח ס"ג וש"נ.
- ח נגה"א שם סוף טז, א. מור. מ"ז שם.
- ט רש"י שם ר"ה שתי וד"ה לבד מדרה. רבינו יונה שם ר"ה ר"ב פפא. מור וש"ע ס"א.
- י הובא ברבינו יונה ובמ"א שם. שכלי הלקט סוף סי' קנז בשם רבינו שמואל שמואל במרש.

הלכות ברכת המזון קפט תקלה

ב' הוא המיב מטיב יטיב לנו ג' שהן נחשבין כאחת זה מנהג העולם^א ויש שהיו נוהגים לומר הוא המיב לנו הוא מטיב לנו הוא יטיב לנו^ב כדרך שאומרים השלש גמולות שהן היא גמולנו הוא גמולנו הוא יגמולנו:

ב אע"פ שהיא ברכה ארוכה אינה חוזמת בברוך^א מפני שמתחלה תיקונה כמטבע קצר בא"מ אמה"ה הטוב והמטיב בלבד ואח"כ הוסיפו בה כל הדברים הללו^ד:

ג אין לומר אל שבכל יום ויום^ט אלא אל בכל יום^ט ויותר נכון שלא לומר כלל מלת אל שהרי כבר אמר האל אבינו ועוד שאם בא ליחס הטבה לשם אל היה לו לומר המלך האל הטוב והמטיב^ז:

ד כשיש נכרי בבית נוהגים לומר כולנו יחד בני ברית להוציא הנכרי מכלל הברכה^ח שאסור לברך הנכרים שנאמר^ט ולא תחנם ויותר נכון לומר בני ברית כולנו יחד שלא יהיה ככלל הברכה אפילו רגע כשאומר כולנו יחד קודם שמסיים בני ברית^י.

ונשים ועבדים בני ברית הם^{יא} כמ"ש^{יב} מפני שישבם וגו' לעברך בביתו וגו'.

יב (וכן המומר בכלל בני ברית הוא^{יג} שאע"פ שהמא ישראל הוא^{יד} ולכן כשמומר בבית אין לומר כולנו יחד בני ברית כדי להוציאו מכלל הברכה):

ה בברכת (המזון) בעל הבית מסיים ונאמר אמן שאין יכול לגזור אומר ואמרו אמן משא"כ בברכת עושה שלום במרומויו שהוא שבה של הקב"ה וכל ישראל מצווין אומר ואמרו אמן^{טו} (ואף אם מברך לעצמו אומר כן להמלאכים השומרים אותו^{טז}):

ו כל המברך את ישראל מצוה לענות אחריו אמן^{יז} ולכן יש לענות אמן אחר הרחמן^{יח}. ויאמר מאת ה'י"ט כלשון הפסוק^י ישא ברכה מאת ה' וגו':

ז נוהגים לומר בשבת ויום טוב וראש חודש מגדול^{כא} כמו שכתוב במשואל^{כב} ובחול מגדיל כמו שכתוב בתהלים^{כג} וסימן^{כד} הדרש ושבח קרא מקרא^{כה} ר"ל כמ"ש בנביאים.

ויש מפסקים^{כז} כמה שאומרים הרחמן כמה גוונים שהוא הפסק בין ברכת המזון לשתיית

יא רש"י בבבאורה לפור. ת"א ס"ק א.

יב מור בשם הרא"ש ושל"ע ש"ס (וכ"כ בסידור).

יג ועי' לעיל ס"ח ס"א ושי"ג.

יד תוס' שם מו, ב ד"ה והטוב. רא"ש שם. הרב רבינו יונה שם ד"ה ובכאן מור. מ"ז שם.

טו כל בו (הטוב במ"א ס"ק א).

טז ש"ת שני האותיות קדושה (פב, ב ד"ה כתבו הפוסקים). ביח ד"ה כתב הכל בו.

יז ס"ז ס"ק ב (וכ"כ בסידור וגם מקוד אחר בכל יום ויום כי הכל דבור א' הטוב וטוב לכל בכל יום ואח"כ

מתחיל ענין אחר הוא השיב כו').

יח כל בו ס"ח כה (כג, ג). נמנה משה ס"ה שלא.

יט דברים ז, ב. וראה ע"ז ב, רע"א.

כא מ"ז וי"ד ס"ה רלב ס"ק ד. מ"א ס"ק א. ומ"ה בסידור.

כב גיטין כז, ב. רש"י שם ד"ה אף שלחכם – לענין עקרים מ"א שם – אף לענין נשים, שגם הן נזכרות בפסוק וגם הן נזכרות לדורות שליח. ועי' לעיל ס"ה קפו ס"ז.

כג דברים כג, וי"א.

כד אכן הענין. תשובת ד' אליהו ס"ה פג. וראבבא בבארה שבס"א.

כז מנחת דוד, א. וראה גם לעיל ס"ה טז ס"ד. לקמן ס"ה

תנח סכ"ז. ה"ל רבית מע"ז. וראה מ"ב ועינים. הקרי הלכות ה"א יב, א. ה"ח כה, א.

כו כה משה ס"ה קני בשם רבי יהודה החסיד. מ"א ס"ה

מו ס"ק ז. ראה לעיל ס"ה ג טהר"ק ס"א.

כז ראה לקמן ס"ה רפז ס"ב.

כח כל בו ס"ה צע בשם האנונים. ת"א שם. ס"ה רפז ס"ק ג בשם הגדושים. ופירושו ראה לעיל ס"ה קבר מ"ג. ראה

ס"ה המגנים – ה"ד ע"ז ע"ז. אין ענין אמן אחר יתירנו. וראה אג"ק ה"ז ע"ז רבה.

כט ונשא ברכה מאת ה'. ישייר כנסת הגדולה הגדוה המור אות ח. מ"א שם. וכו"ה בסידור.

ל תהלים כה, ה.

לא אבדרהם בסדר ברכת המזון (שבת). נמנה משה ס"ה שגא. כנסת הגדולה הגדוה המור (גם ראש חודש).

מ"א שם. ושם נתבאר המעשים. וכו"ה בסידור.

לב ש"ב כב, טא.

לג תהלים יח, טא.

לד נמנה משה וכנסת הגדולה שם.

לה ישע"א א, ו"ג.

לו מור בשם אחיו הר' יחיאל.

תקלו

הלכות ברכת המזון קפמ"קצ

הכוס ויש מיישבין¹² שכיון שנהגו בהם נעשו כאלו הם מטיפים הברכה ואינם חשובים הפסק¹³:

ח בכית האבל מוסיפים בברכה רביעית מעין המאורע¹⁴ כל שבעה כמ"ש כו"ד סי' שע"ט¹⁵ בין האבל עצמו¹⁶ שמברך בין אחרים שאוכלים עמו ומברכים בומוין ואין היושבין בכית האבל לומר ג' המבות וג' גמולות שאינן נזכרים בתלמוד¹⁷ אלא כשמגיע להולך הטוב אוזרים החי הטוב והמטיב אל אמת דיין אמת שופט בצדק לוקח נפשות במשפט שליט בעולמו לעשות בו כרצונו כי כל דרכיו משפט ואנחנו עמו ועבדיו ובכל אנו חייבים להודות לו ולברכו גודר פרצות בישראל הוא יגדור את הפרצה הזאת מעלינו ומעל אבל זה לחיים ולשלום הרחמן וכו'¹⁸:

קצ שתיתית היין אחר הברכה ודיניו וכו' ח' סעיפים:

א אחר שסיים ברכת המזון צריך לברך בורא פרי הגפן על הכוס של ברכת המזון¹⁹ אפילו אם כבר בירך על היין שבתוך הסעודה²⁰ שכל מה שאוכל ושותה אחר ברכת המזון סעודה אחרת היא²¹ לפי שברכת המזון היא סילוק והיסח הדעת למה שלפניה²² וגם אי אפשר לשתות ולאכול בעודו מברך²³.

ומפני זה נשתנה ברכת המזון מכל דברים המעונים כוס כגון קידוש והבדלה²⁴ ברכת חתינים²⁵ ומילה שבכולם ברכת היין קודמת וכאן מברך בורא פרי הגפן אחר ברכת המזון ולא לפניה אפילו אם לא בירך על היין בתוך הסעודה²⁶ ואפילו בירך הרי כשנשל הכוס בידו לברך ברכת המזון הסתח דעתו מלשתות קודם ברכת המזון²⁷ ואם היה נמלק לשתות היה צריך לחזור ולברך וכיון שכן למה אינו מברך בורא פרי הגפן קודם ברכת המזון אלא לפי שבברכת המזון הוא מודה ומשבח לבוראו על מה שאכל ושתה הוא²⁸ סילוק והיסח הדעת על מה שעשה ואפילו על ברכת המזון שמברך²⁹ והכוס בידו לכך צריך לברך תיכף לשתותיו³⁰:

ב כל דבר המעון כוס לא די באחזית הכוס לבדה בשעת אמירת אותו דבר שזה אינו מעקב כלל בדיעבד³¹ אלא עיקר מה שהמעוני כוס הוא לשתות ממנו³² אחר אמירת

ה חולין פו, א. משא"כ תפלה שיש בה רק טעם הבי ולא טעם הא, כדלעיל סי' קעח ס"ז וש"ג. וראה לקמן סי' קעא סי"א אם קידוש היו הפסק ממנו זה כפורס מפה ומקשר.
1 כדלקמן סי' רצו ס"א וש"ג.
2 שלע' אה"ע סי' סב ס"א. וראה סידור (ברכת ארוסין ונשאין) שמתחלק בין ? ברכות שחתת החופה ל? ברכות שאחר בהמ"ג, וש"ג.
ח הג"ה בלבוש ס"א.
ט כדלעיל סי' קעט ס"ה.
י כלול התיקון תהיה: ודוה. וכו"ה ברא"ש שם.
יא בקה"ש תהיה: על כוס בהמ"ז שמברך. וכלול התיקון: על כהמ"ז שבידך. וכו"ה ברא"ש שם.
יב ראי"ש פתחו סי' ס"י. וטור. וז"א ס"ק א. אלה רבה ס"ק א.
יג כדלקמן ס"ג וש"ג.
יד ברכות נב, א.

לו הסוד בעצמו. וראה לעיל סי' קפח ס"ד וש"ג.
לא ראה שעה הכולל פ"ה ס"ק ח. קובץ יג"ת (ג) ח"ב ע' קע. ה"ג ע' רל.
לט ברכות נו, ב. מור וש"ע סי' כ. ובסידור שנמטה הכוס. וזו וראה אלה רבה ס"ק ג.
מ סע"א א.
מא מ"א ס"ק ב.
מב כן הוא בנוסח הרמב"ם והר"ד אבודרהם והכלבו ע"י ב"י ד"ה ובכית האבל דלא כש"ך ביו"ד שם ס"ק א"ב.
מג דיוקו נותח ראה מ"ט תיגונים.
סימן קצ
א ופסחים קג, ב כמר אורחא. מור וש"ע ס"א.
ב וגמרא שם. לבוש ס"א.
ג ראה גם לעיל סי' קעט ס"ה.
ד וגמרא שם. וכו"ה גם בשאר ברכה. אחרונה. כדלקמן ס"ג.